

Den bodfærdige dommer

Camus' bekendelse. 50 år efter sin død er Albert Camus stadig en meget læst forfatter. Nylig blev hans mesterværk *Faldet* gjenudgivet i Danmark. Med dette værk leverede Camus et vedkommende bidrag til en konkret metafysisk undersøgelse af det menneskelige vilkår på en måde som netop kun fiktionen og romanuniverset kan tilbyde.

ALEXANDER CARNERA
Forfatter og skribent.

«I dag er mor død. Eller måske var det i går.» Man kan stadig blive ramt af disse indledende ord fra *Den fremmede*, den første roman til Albert Camus (1913–1960). Anslaget, pulsen, tanken, det hele er der. Der er kun een ting at gøre, at fortsætte med at læse.

Selv 50 år efter sin død er Camus' vigtigste værker stadig nogle af de mest læste. Det gælder *Den fremmede*, det filosofiske essay *Sisyfos-myten* og romanen *Pesten*. Hans sidste værk *Faldet* hører nok til de mindre læste, men det er her Camus' stilistiske mesterskab og hans evne som tænker træder tydeligst frem. Af de tre romaner han nåede at skrive, er *Faldet* mesterværket. Med dette værk rammer han et helt særligt anslag og leverer et vedkommende bidrag til en konkret metafysisk undersøgelse af det menneskelige vilkår på en måde som netop kun fiktionen og romanuniverset kan tilbyde. Det er her Camus går til bekendelse, samtidig med at han bruger fiktionen til at undersøge den kristne motivkreds om skyld og den stoisk etisks vanskelige forsøg på at forene lidenskab og retfærdighed.

Faldet fremstår som et tankevækkende slidstærkt testamente over den prøvesten Camus gennemlevede både som forfatter og som tænkende menneske siden han med sin første roman *Den fremmede* trådte ind på scenen i fransk og europæisk åndsliv. Som Kirkegaard før ham, var Camus optaget af at udvikle et sprog for *hin enkelte* og søgte som sin danske åndsfælle en evig kamp mod de store historiske systemer, for i stedet at beskrive hvordan mennesket er sin egen verden samtidig som dette menneske ikke er herre i eget hus.

Fra sin første udgivelse om det absurde ved eksistensen (*Sisyfos-myten*) og frem til sin død er der een ting der gennemsyrrer hele Camus' virke: Hvordan håndterer mennesket tilværelsens kaos og hvordan bliver friheden den kraft der vokser frem som en illusionsløs accept af tilværelsen som grundlæggende meningsløs og absurd. Som han skriver i begyndelsen af *Sisyfos-myten*:

«Alt, hvad man kan sige, er, at verden ikke i sig selv er fornuftig. Det absurde ligger i konfrontationen mellem det irrationelle og det brændende begær efter klarhed, som ryster mennesket i dets inderste. Det absurde afhænger ligeså meget af mennesket som af verden, og er foreløbig det eneste bindeled imellem dem.»¹

Den virkelige synd er at lukke øjnene for det absurde. «Af det absurde uddrager jeg tre konsekvenser», skriver Camus, «min revolte, min frihed og min passion. Udelukkende ved hjælp af bevidstheden forvandler jeg det, som var en opfordring til død, til en opfordring til liv – og jeg afviser selvmordet.» Oprøret er absurditetens første konsekvens, men oprøret er ikke kun en kamp mod menneskets vanskelige vilkår; det er også bekræftelse af vores natur: «I absurditeten ligger dets højeste spænding, som det holder ved lige med ensomhedens kraft. For det absurde menneske ved, at i bevidstheden og det daglige oprør aflægges det vidnesbyrd om sin eneste sandhed, som er trodsen.»³

OPRØRERENS TRODS OG USKYLD

Analysen af revolten leder i vores tilfælde til en mistanke om at der findes en menneskelig natur, som grækerne tænkte – i modsætning til hvad den moderne tænkning postulerer. Hvorfor skulle man gå til revolten, hvis ikke at der i jeget findes noget uforanderligt at bevare?

Camus, Oprøreren

I den turbulente tid efter anden verdenskrig var Camus noget så usædvanligt som en forfatter der troede på en humanisme forankret i den menneskelige natur, ikke i abstrakt forstand: Mennesket er sit eget mål gennem udviklingen af en moralsk holdning, en etos snarere end lykken. Han fandt sig aldrig til rette med de store systemer og politiske ideologier. Camus accepterede ikke den udbredte holdning blandt franske intellektuelle i efterkrigstiden og særlig ikke den altfavnde kommissær Sartres tro på sovjetkommunismens fortræffeligheder. Ikke kun kommunismen, men også den oplyste rationalismes opgør med den humanistiske idealisme var Camus fremmed.

Men Camus var ikke filosof, han var først og sidst forfatter, et menneske der digter det konkrete liv frem. Man møder da heller ikke hos Camus et stringent forsøg på at formulere et eget ståsted. Det er den tænkende digter der fremmaner en «konkret metafysik», en undersøgelse af filosofiske idéer i et fiktivt laboratorium. Hans forhold til historien er også ambivalent. På den ene side gjorde han brug af historien i sit eget forsøg på at ville forstå grundlæggende spørgsmål som mennesket er stillet overfor (Camus var særdeles belæst indenfor litteratur, filosofi og politisk idéhistorie). På den

anden side arbejdede han sig frem mod en stoisk personlig etik og livsholdning der stræber efter at forbinde værdierne retfærdighed, broderskab og frihed med en (epikuræisk) kærlighedens visdom (om dydens nødvendighed opnået gennem sjælsstyrke og handlekraft).

Camus fandt sine værdier i den enkelte bevidsthed uafhængigt af historien. «Historien» bestemmes af ikke-forudsigelige konstellationer, som kan gå på tværs af den mest hårdnakkede overbevisning. Ideologierne er selv udtryk for ikke-bevidste holdninger. Der finder en afsmitning sted. Kun kunsten giver et synligt men flertydigt billede af denne proces. Oprøreren slik vi møder ham hos Camus, som hans bud på det kommende menneske, er måske farvet af de anarkistiske frihedsideer som imødekommer kunstnerens og den intellektuelles tvedelte behov for destruktion og nyskabelse, men uden anarkismens tilbagefald i en ny politisk ideologi.

Han havde set det problem som også gælder for nutidige oprørstænkere: Hvordan fastholde den oprørske impuls uden at se den opløst af en styrende læresætning (kommunismen, liberalismen, kapitalismen)? Det er først og fremmest fra antikkens etiske univers og ikke anarkismen at Camus henter sit billede af den oprørske uskyld og kraft. Fra stoikerne og Epikur lærte han at verden ikke er formålsbestemt, at måden mennesket håndterer tilfældet på og alt hvad der er forbundet hermed af frygt, vrede, afmagt og uheldige sammenstød danner grundlaget for frihedens forudsætning.

Tilfældets lære og tilfældets Gud danner rammen for Camus' tanker om det oprørske menneske. Mennesket kan nemlig kun udfolde sin frihed ved på een gang at bekræfte verden som den er og samtidig afvise den sådan som den er blevet, altså lodde dybden af dens iboende grænser og handle i trods mod disse. At gøre oprør hører med til det at være til. Oprøret forsoner sig ikke med verden eller historien som den er skrevet af magthaverne, de politiske partier eller det store formålsbestemte hjul, men henter derimod sin næring gennem det uophørlige spænding mellem uro og besindighed, mellem umådehold og mådehold.

Camus poder antikkens etik med den kristne friheds- og omvendelsesidé baseret på et menneske af kød. I sin indstilling til tilværelsen er dette menneske på een gang skrøbeligt og udsat, uskyldig og skabende. Efter den græske bystats sammenbrud var det epikuræismen, stoicismen og orientalismen. Disse livsindstillinger dukker nu op som tre valgmuligheder, opstillet af Kirkegaard som tre stadier den enkelte skal gennemløbe for at genvinde sin personlighed: den epikuræiske *æstetiker* som er et nytidsmenneske, den stoiske *etikeren* som er et pligtmenneske – og den *religiøse* som vedgår sin skyld over for et gudsbegreb der tvinger mennesket ned i den dybeste selvprøvelse. Camus' forfatterskab gennemspiller samtlige disse temaer, men det er i hans sidste roman, *Faldet*, at de krystalliserer sig i een og samme tekst. Det er her han går planken ud.

BEKENDELSENS DRAMA

Faldet er historien om advokat Jean-Baptiste Clemence der på en bar i Amsterdam til en fremmed beretter om sit liv. Men det står ret hurtigt klart at advokaten der fortæller sin historie og lægger sit liv frem er ude i bestemt ærinde: At gå til bekendelse. Opgørets time er kommet. Jean-Baptiste Clemence kan ikke længere fortsætte sit professionelle liv. Fra nu af er han en «bodfærdig dommer».

Man har hørt det før: Et menneske der har haft stor succes i sit liv føler en stigende meningsløshed. Han er handlingsslammet og må stoppe op, han kan ikke vende tilbage til sit liv. Under arbejdet med *Faldet* gennemlever Camus selv den største krise i sit liv. Hans hustru lider af en alvorlig depression og falder ud af vinduet i sin lejlighed. Camus er overbevist om at det er et selvmordsforsøg og sekvensen i romanen med kvinden der kaster sig ned i floden er en direkte inspiration. Samtidig er Camus frosset ude af det etablerede intellektuelle miljø med Sartre i spidsen efter publikationen af *Oprøreren*. Sartre stod stejlt bag opbakningen af den internationale kommunisme og i modsætning til Camus så han den store historie som den afgørende drivkraft. Han havde skrevet positivt om *Den Fremmede*, men det er Sartre der står bag den hårde medfarten til de sidste bøger som efterlader Camus såret. I stedet for et forsvarsskrift fremstår *Faldet* ikke desto mindre som et subtilt studie i bekendelsens drama hvor Camus i en dobbelt bevægelse ransager sig selv – udstiller sine egne fejl og synder – samtidig med at han hudfletter den moderne menneskes forkælet idealisme og den franske intellektuelles hovmod.

Med bekendelsen som anledning forsøger Clemence (og muligvis Camus selv) at sætte oprigtigheden og autenticiteten i scene for derigennem at genvinde en ny form for subjektivitet. Skriftestolen er flyttet ind i vinduet. Camus foregriber på nogle måder det som i dag er blevet den foretrukne genre

Hvor er det berusende at føle sig som en Vorherre og uddele endegyldige beviser for slet livsførelse.»

ALBERT CAMUS, *FALDET*